

OSNOVNE STUDIJE PRAVNOG FAKULTETA UCG HARTIJE OD VRIJEDNOSTI I BERZANSKO PRAVO

TEMA :

**POJAM, PRAVNA PRIRODA I DRUGE OPŠTE
KARAKTERISTIKE HARTIJA OD VRIJEDNOSTI**

Prof. dr Vladimir Savković

POJAM HARTIJA OD VRIJEDNOSTI

- Jedno od zakonodavstava koje predstavlja izuzetak na planu definisanja, preciziranja pojam HoV je i crnogorsko (član 241. st 1. ZOO): **“Hartija od vrijednosti je P I S A N A isprava kojom se njen izdavalac obavezuje da ispuni obavezu upisanu na toj ispravi njenom zakonitom imaocu“**;
- Član 241. st. 2. ZOO: **„HoV može biti i u formi elektronskog zapisa“**;
- Član 241. stav 3. ZOO: **„Odredbe ovoga zakona koje se odnose na hartije od vrijednosti izdate u obliku pisane isprave primjenjuju se na odgovarajući način i na hartije od vrijednosti u obliku elektronskog zapisa, ako posebnim propisom nije drukčije određeno.“**
- **PISANA FORMA je**: papirna, elektronska i svaka druga koja podrazumijeva zapis koji je sačuvan u originalu i kojem se po potrebi može pristupiti.
- Ono što se ne ističe u ovoj definiciji, a bitna je karakteristika HoV, jeste povezanost prava na HoV i prava iz HoV (da li i neraskidiva?)

POJAM HARTIJA OD VRIJEDNOSTI

- SADRŽINA -

- Član 242. ZOO: Hartija od vrijednosti mora sadržati sljedeće bitne sastojke:
 - 1) označenje vrste hartije od vrijednosti;
 - 2) firmu, odnosno naziv i sjedište, odnosno ime i prebivalište izdavaoca hartije od vrijednosti;
 - 3) firmu, odnosno naziv ili ime lica na koje, odnosno po čijoj naredbi hartija od vrijednosti glasi, ili označenje da hartija glasi na donosioca;
 - 4) tačno označenu obavezu izdavaoca koja proizilazi iz hartije od vrijednosti;
 - 5) mjesto i datum izdavanja hartije od vrijednosti a kod onih koje se izdaju u seriji i njen serijski broj;
 - 6) potpis izdavaoca hartije od vrijednosti, odnosno faksimil potpisa izdavaoca hartije od vrijednosti koje se izdaju u seriji.
- Pored opštih (bitnih) sastojaka, posebnim zakonima mogu biti predviđeni i posebni bitni elementi (e.g. naznačenje trasata ili mjesta isplate kod mjenice).
- **Izostanak bitnih elemenata suprotan načelu formalnosti HoV i ima konkretne posljedice!**

POJAM HARTIJA OD VRIJEDNOSTI

- KLJUČNA NAČELA -

NAČELO FORMALNOSTI

- HoV su formalni pravni poslove, isprave, pa je za njihovo postojanje neophodno da budu u pisanoj formi. Dva aspekta načela formalnosti:
 1. Pisana forma: **papirna i druge materijalizovane forme (?)** – pojedinačne HoV (načelno), **elektronska (dematerijalizovana)** – serijske HoV (obavezno).
 2. Krug bitnih elementata HoV. Član 242 ZOO – razlika u pravnim posljedicama izostanka kruga bitnih elementata kod pojedinačnih (e.g. Isprava o dugu) i serijskih HoV (lišavaju se bilo kog pravnog dejstva).
- Pravilo (načelo) strogosti kao dodatna razrada načela formalnosti. Pojedini bitni elementi moraju biti na tačno utvrđenom mjestu na hartiji. Na primjer, oznaka visine mjeničnog iznosa koje mora biti učinjeno u zaglavlju mjenic.

POJAM HARTIJA OD VRIJEDNOSTI

- KLJUČNA NAČELA -

NAČELO INKORPORACIJE

- Pravo na hartije i pravo iz hartije (obavezno imovinsko i eventualno neimov. pravo)
- Načelno, pravo iz hartije se ne može ostvariti niti prenijeti bez posjedovanja isprave. Odatle su HoV prezentacione isprave – obraćanje dužniku radi naplate uz obaveznu prezentaciju isprave. Specifična situacija kod serijskih HoV zbog elektronske forme (javni registri HoV – CKDD)
- Značaj načela inkorporacije (?) e.g. teretnica, skladišnica...
- Izraženost načela inkorporacije zavisno od vrste hartija od vrijednosti.
- AMORTIZACIJA HoV, kao izuzetak od načela inkorporacije.

POJAM HARTIJA OD VRIJEDNOSTI

- KLJUČNA NAČELA -

NAČELO NEGOCIJABILNOSTI (prenosivosti)

- HoV su prenosive isprave, čime se i ostvaruje njihova ključna funkcija.
- Najveći intenzitet negocijabilnosti imaju HoV na donosica (prosta tradicija), pa po naredbi (indosament) i na ime (cesija)
- Da li isprave čiji je prenos zabranjen u potpunosti imaju svojstvo HoV? U našem pravu imaju (čl. 256. st. 4. ZOO).
- Povezanost načela inkorporisanosti i načela negocijabilnosti kao ključ raširene primjene HoV u pravnom prometu.
- Kako dematerijalizacija utiče na budućnost HoV? (e.g. ček...)

POJAM HARTIJA OD VRIJEDNOSTI

- ZNAČAJ -

ZNAČAJ HOV ZA LICA U PRAVNOM ODNOSU (povodom njihovog izdavanja)

- Značaj za povjerioca:

1. Potraživanje je načelno obezbjeđenije, jer odgovaraju i regresni dužnici po načelu solidarnosti;
2. Predstavljaju snažnu legitimaciju povjerioca.
3. Lako raspolaganje sopstvenim potraživanjem (pravom)
4. Posjedovanjem HoV, zbog načela prezentacije, povjerilac je siguran da se dužnik ne može osloboditi obaveze isplatom nelegitimisanom licu

- Značaj za dužnika:

1. Dužan je da ispuni obavezu samo uz prezentaciju HoV
2. Propuštanje izvršenja radnji od strane povjerioca vodi gašenju prava
3. Iskupljena HoV je trajan dokaz izvršenja obaveze

POJAM HARTIJA OD VRIJEDNOSTI

- VRSTE HARTIJA OD VRIJEDNOSTI -

1. S obzirom na inkorporirano pravo: 1) stvarnopravne, 2) obligaciono-pravne i 3) HoV sa pravom učešća
2. Prema odnosu sa osnovnim pravnim poslom: 1) kauzalne i 2) apstraktne HoV
3. Prema načinu nastanka prava: 1) konstitutivne i 2) nekonstitutivne
4. Prema roku dospelosti: 1) kratkoročne i 2) dugoročne
5. Prema načinu izdavanja (emisije): 1) pojedinačne i 2) serijske HoV
6. Prema načinu određenja imaoaca:
 - 1) na ime,
 - 2) po naredbi i
 - 3) na donosioca
 - 4) alternativne

POJAM HARTIJA OD VRIJEDNOSTI

- VRSTE HARTIJA OD VRIJEDNOSTI -

1. HoV NA IME (e.g. skladišnica, teretnica, akcija).
 - Isprave u kojima je korisnik označen u samoj ispravi), tzv. „**rekta HoV**“.
 - Neke HoV se mogu izdati i kao HoV na ime i po naredbi ili na donosioca (obveznice, ček, zapisi)
 - Prenos: **građanskopravni ugovor o cesiji** (ustupanje potraživanja). Cesionar (novi povjerilac) stiče sva prava prema cesusu (dužniku) koja je ima cedent (prenosilac potraživanja), uključujući i prigovore subjektivne prirode. **Osim kada je posebnim zakonom propisan olakšan način cirkulacije (e.g. ček na ime).**
 - Prenos prava iz HoV na ime (cesija ili indosament) ima dejstvo prema izdavaocu (dužniku) tek po pisanom obavještenju ili registraciji prenosa (?).
 - Moguća je i potpuna zabrana prenosa HoV, čime gubi negocijabilnost, ali ipak zadržava svojstvo (priroda) hartija od vrijednosti zbog inkorporiranosti prava.

POJAM HARTIJA OD VRIJEDNOSTI

- VRSTE HARTIJA OD VRIJEDNOSTI -

2. HoV PO NAREDBI (mjenica, ček na ime).

- HoV kod kojih je upisano ime korisnika, ali sa ovlašćenjem korisniku da naredbom kao korisnika odredi drugo lice.
- HoV po naredbi se prenose **indosamentom** – klauzulom o prenosu upisanoj na ispravi, zbog čega imaju znatno veću cirkulacionu moć od HoV na ime.
- Za razliku od cesije, novi korisnik - imalac HoV, nema prava na subjektivne prigovore.
- Izuzetno, HoV po naredbi se mogu prenijeti i cesijom, kada novi korisnik zadržava pravo na subjektivne prigovore.
- Rekta klauzula – **VINKULACIJA** – smanjenje negocijabilne moći
- Prenos blanko indosamentom – **KONVERZIJA** – povećanje negocijabilne moći

POJAM HARTIJA OD VRIJEDNOSTI

- VRSTE HARTIJA OD VRIJEDNOSTI -

3. HoV NA DONOSIOCA (e.g. ček bez oznake imaoaca – kao alternativa čeku na ime).
 - Maksimalna cirkulaciona moć, s obzirom na način prenosa.
 - Maksimalna inkorporaciona moć, s obzirom na način identifikacije imaoaca prava iz HoV
 - Maksimalna legitimaciona moć – važi pretpostavka da je svaki donosila HoV njen zakoniti imalac.
 - Ipak, izdavalac-dužnik mora biti savjestan i odbiti ispunjenje u slučaju da zna **da nije** riječ o zakonitom imaoču ili od strane tog lica ovlašćenom licu.
4. ALTERNATIVNE HoV (e.g. alternativni ček – „platite po naredbi Petra Petrovića ili donosiocu)

POJAM HARTIJA OD VRIJEDNOSTI

- OSTALA PRAVILA KOD HOV -

1. Založni indosament - prenos HoV u zalogu (klauzula „vrijednost za zalogu“). Prenosilac (založni dužnik) zadržava pravo na hartiji i iz hartije, ali prenosi (stvara) pravo zaloge na HoV u korist sticaoca (založnog povjerioca), koji ga koristi u slučaju docnje.
2. Punomoćnički indosament - imalac HoV na ime ili po naredbi prenosi pravo na realizaciju prava iz HoV, a ne i samo pravo. (klauzula „vrijednost za naplatu“)
3. Konvertovanje i vinkulacija
4. Zamjena HoV od strane izdavaoca, na zahtjev korisnika – imaoca
5. Amortizacija HoV – sudski postupak proglašenja oštećene, uništene ili izgubljene HoV nevažećom, uz ostvarivanje prava iz HoV. **Posledice pokretanja postupka (zabranjeno ispunjenje)**

POJAM HARTIJA OD VRIJEDNOSTI - PRAVNA PRIRODA-

RAZLIKA IZMEĐU HOV I DRUGIH ISPRAVA

- HoV i dokazne isprave (priznanica o dugu, ugovor i dr.): Obije vrste isprava imaju dokaznu funkciju, ali dokazna isprava ne inkorporira pravo o kojem predstavlja dokaz, pa se ni njenim prenosom (predajom) ne prenosi to pravo
- HoV i legitimacione isprave (papiri i znaci): Obije isprave služe za legitimisanje lica u datom pravnom poslu, ali je načelo inkorporacije izraženo samo kod HoV.

FUNKCIJE HOV

- **Monetarne:** Sredstvo 1. Plaćanja (?); 2. Kreditiranja (?); 3. Investiranja (?) – tipične za novčane i kombinovane HoV
- **Robne funkcije:** Veća brzina robnog prometa – tipične za robne HoV.

POJAM HARTIJA OD VRIJEDNOSTI - PRAVNA PRIRODA-

TEORIJA KREACIJE:

- Obaveza dužnika (izdavaoca) nastaje kada stavi svoj potpis na HoV, bez obzira na trenutak predaje.
- Danas se koriguje teorijom savjesnosti, pa se zahtijeva savjesnost od strane imaoca HoV, kao uslov za realizaciju inkorporisanog prava (e.g. kradljivac ili nalazač HoV ne bi stekli pravo iz HoV)

TEORIJA EMISIJE:

- Obaveza dužnika (izdavaoca), a samim tim i HoV nastaje tek potpisavnjem i predajom prvom korisniku.
- I ova teorija korigovana je teorijom savjesnosti.
- Prihvaćena u našem pravu.

TEORIJA UGOVORA – neprihvaćena.